

La mentida de l'Escola d'Olot

Els Espais Volart de Barcelona trinxen en una exposició els tòpics que arrossega aquest fenomen pictòric des dels seus orígens, fa 150 anys

Hi va haver un temps en què totes les cases de la burgesia catalana estaven decorades amb pintures de l'anomenada Escola d'Olot. Però els fills i els nets d'aquelles famílies benestants que tant se les apreciaven ja no en volen saber res i, quan les hereten, se les venen a preu de saldo a les subhastes. El fenomen s'ha desinflat com un globus rebotat i potser per això és el millor moment per revisar-lo críticament, "molt críticament", exclama Xavier Palomo, comissari de l'exposició Escola d'Olot. Una fake news amb 150 anys d'història (fins al 25 de juliol), que presenta la Fundació Vila Casas als Espais Volart de Barcelona. El Museu de la Garrotxa, que l'ha coproduït, l'allotjarà el 2022.

Tan críticament que Palomo diu això: "L'Escola d'Olot no ha existit mai." Tot d'una podria semblar que amb aquesta afirmació vol menystenir un moviment artístic que, segons el relat oficial, es va gestar en el darrer quart del segle XIX i va resistir fins als anys setanta del segle XX. Però és justament al contrari: en defensa els seus valors més enllà d'aquesta marca uniformitzadora, dins de la qual s'ha fet encabir de tot, obres d'una gran qualitat i rampoines d'una mediocritat insultant. "La pintura d'Olot és més important que una escola. És una altra cosa i molt més complexa", sosté.

Palomo comença fent trontollar els mateixos fonaments d'aquesta hipotètica tradició, associada als paisatges bucòlics dels seus tres fundadors: els germans Joaquim i Marian Vayreda i Josep Berga i Boix. "Res del que van pintar era innocent. Hi ha un objectiu ideològic clar en les seves obres edulcorades", subratlla el comissari. I és que els Vayreda no eren només pintors: representaven la branca més conservadora del carlisme gironí, amb càrrecs polítics i tot. I aquest ideari impregna les seves teles, que no donen una visió idíl·lica del món gratuïtament. Totes responen a l'ordre social establert i adoctrinen per tal que res ni ningú gosi desafiar-lo. Palomo convida a parar atenció en els pagesos que retraten: "Són la imatge de la felicitat."

Una realitat idealitzada prefabricada, inclosos els paisatges. "No són naturals. Aquells artistes que pertanyien a la classe més alta no van pujar mai dalt d'un burro per anar a pintar a plein air a la muntanya." Treballaven tranquil·lament als seus estudis proveïts de fotografies que encarregaven a diversos autors, com ara Vicenç Grivé i Dolores Gil de Pardo, una pionera de la fotografia catalana. Fins i tot quadriculaven les imatges per reproduir-les tal qual. N'hi ha que són còpies exactes. D'altres, unafake news de calaix. Berga i Boix va recrear amb fidelitat una vista dels entorns d'Olot a partir d'una fotografia de Grivé, però va obviar un element que el destorbava: una xemeneia. En el seu marc mental, la industrialització era l'enemic de la immaculadesa rural.

Tot plegat, però, no treu que van ser uns creadors "molt innovadors", precisa Palomo. "En un fragment de cinc centímetres dels seus quadres hi trobes tota la seva modernitat." Els modernistes van ser els primers a fixar el mite de l'Escola d'Olot. Santiago Rusiñol va lloar estèticament les seves pintures, i això que d'esquena "comparava els olotins amb animals".

Al segle XX, a la suposada escola se li van afegir tantes noves capes que definitivament impedeixen tractar-la com un bloc monolític. Els Vayreda, ara els dos fills de Joaquim, tornen a posar la capital de la Garrotxa al mapa de l'art català tot distanciant-se, i radicalment, de la fórmula d'èxit dels seus predecessors. Ramon trinxà els clixés en, per exemple, el magnífic retrat que fa a mitjan anys vint del seu grup d'amics artistes de la corda noucentista: lu Pascual, Enric Galwey, Marià Llavanera i Domènec Carles. lu Pascual, per cert, va ser un dels

promotors de la primera sala d'exposicions d'Olot, la Citroën (estava situada en un espai d'aquest concessionari de cotxes), per la qual van desfilar grans noms: Manolo Hugué, Enric Cristòfor Ricart, Pablo Gargallo i molts altres.

I Raymond Vayreda, “un gran desconegut a reivindicar”, encara anirà més lluny vinculant-se a l'avantguarda. D'un pèl no va signar el Manifest groc de Salvador Dalí, Lluís Montanyà i Sebastià Gasch. A l'exposició dels Volart s'exposen les cartes, inèdites, que li va enviar Dalí als anys trenta per explicar-li com pensava decorar la casa de pescadors de Portlligat. I el geni surrealista li va encarregar el disseny del mobiliari tubular. Els reaccionaris Vayreda no van reconèixer el seu descendent díscol, d'ideals marxistes, fins que va morir, absolutament sol en una fonda.

El somni d'una Catalunya culturalment avançada es va estroncar de cop per la guerra. I al règim franquista li va anar de meravella recórrer als tòpics de l'Escola d'Olot per forjar el seu missatge propagandístic. El No-Do es va erigir en l'òrgan difusor de la joiosa arcàdia olotina, “donde los artistas no podían más que reflejar en sus obras la magnificiencia natural de la sublime obra de Dios”. Aquest és el clímax de la tesi de Palomo, perquè ajuda a entendre la fosca realitat artística de la postguerra. Sobretot la d'un Olot que va arribar a tenir 34 galeries d'art que es van fer d'or venent quadres vulgars que autors vulgars produïen en massa. Aquella carrincloneria va ser el principi del final de la falsa Escola d'Olot.

El projecte de Volart, però, també posa el focus “en els que no van claudicar”: els artistes que es van mantenir fidels a un llenguatge trencador, sovint lluny del país, a París. No van tenir pràcticament visibilitat i continuen en els llimbs del cànon de l'art. Virgili Batlle Vallmajó, Joan Puig Manera o Josep Pujol. Aquest últim, en una entrevista que li van fer a finals dels anys seixanta, no es va mossegar la llengua quan li van demanar la seva opinió sobre l'Escola d'Olot. No va dir res que no digui ara Palomo: que va ser una gran mentida.

Publicat a:

-El Punt Avui. Girona 01-06-2021, Pàgina 30

-El Punt Avui. Nacional 01-06-2021, Pàgina 24

Font del document: <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1978320-la-mentida-de-l-escola-d-olot.html>